

ETIČKI KODEKS

DEFINIRANJE POLITIKA ISPRAVAKA I PROVJERE ČINJENICA

SADRŽAJ

1. UVOD: ZAŠTO SE BAVIMO FACT-CHECKINGOM?	1
2. METODOLOGIJA PROVJERE ČINJENICA	4
2.1. Koraci u provjeri činjenica	4
2.2. Kriteriji za odabir tema	6
3. POLITIKA ISPRAVAKA	6
4. FINACIJSKA TRANSPARENTNOST I SUKOB INTERESA	7
4.1. Financijska transparentnost i izvori financiranja	7
4.2. Sukob interesa	8
4.2.1. Osobni i profesionalni interesi	8
4.2.2. Financijski interesi	8
4.2.3. Prijava i upravljanje sukobima interesa	9
4.3. Transparentnost rada i odgovornost prema javnosti	9
4.3. Pristup informacijama i komunikacija s javnošću	9
5. POLITIČKA NEUTRALNOST I NEPRISTRANOST	10

1. UVOD: ZAŠTO SE BAVIMO FACT-CHECKINGOM?

Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci osnovan je 1961. godine kao dio Sveučilišta u Zagrebu, a dio Sveučilišta u Rijeci postao je 1973. godine. Fakultet, kroz više od 60 godina djelovanja, nudi širok spektar sveučilišnih studijskih programa na prijediplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini, uključujući studijske programe na hrvatskom i engleskom jeziku. Sveučilišni studijski programi usklađeni su s Bolonjskom deklaracijom koristeći međunarodno prepoznatljiv model 3+2+3 za programe Poslovne ekonomije te 5+0+3 za sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij Ekonomije. Ovim modelom studenti stječu titulu sveučilišnog prvostupnika ekonomije nakon tri godine prijediplomskog studija, sveučilišnog magistra ekonomije nakon dvije godine diplomskog studija te doktora znanosti nakon tri godine poslijediplomskog doktorskog studija. Također, kod integriranog prijediplomskog i diplomskog studija ekonomije studenti nakon pet godina studija stječu titulu sveučilišnog magistra ekonomije. Pored doktorskih studija, Fakultet nudi i razne sveučilišne specijalističke studije.

Osim obrazovanja na različitim razinama, Fakultet se bavi i znanstvenom djelatnošću u polju ekonomije. Fakultet također uspješno provodi istraživanja u brojnim znanstvenim projektima financiranim iz različitih izvora, sudjeluje u izradi stručnih studija i elaborata te organizira seminare, skupove i druge znanstveno-istraživačke aktivnosti za potrebe gospodarstva i lokalne samouprave.

Studenti koji završe neki od studija Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci visoko su cijenjeni na tržištu rada, a mnogi od njih nalaze zaposlenje i pokazuju zavidnu razinu teorijskog i praktičnog znanja u prestižnim domaćim i međunarodnim poduzećima, bankama, konzultantskim institucijama te u javnom sektoru. Fakultet je prepoznat po svojoj inovativnosti u obrazovanju i istraživanju te kontinuirano unapređuje svoje programe kako bi odgovarao suvremenim potrebama tržišta rada.

Fakultet se fokusira na obrazovanje stručnjaka s praktičnim znanjima i vještinama koje odgovaraju potrebama tržišta rada. Od osnutka surađuje s lokalnim i međunarodnim gospodarskim subjektima, kontinuirano šireći mrežu suradnje. Cilj je prenijeti inovativne rezultate istraživanja u gospodarstvo i kroz nastavne programe školovati stručnjake koji mogu odgovoriti na trenutne zahtjeve tržišta te sudjelovati u tranziciji prema novim tehnologijama i jačanju konkurentnosti. U skladu s tim, studentska praksa je obavezan dio svih studijskih programa. Provođi se u suradnji s poduzećima i institucijama, omogućujući studentima primjenu znanja u stvarnom poslovnom okruženju te razvoj praktičnih vještina potrebnih za uspješan ulazak na tržište rada. Takav pristup doprinosi stvaranju visoko kvalificiranih stručnjaka koji su spremni preuzeti odgovornost i suočiti se s izazovima suvremenog poslovnog okruženja

Osim nastavnog procesa, Fakultet aktivno sudjeluje u brojnim domaćim i međunarodnim znanstvenim, stručnim i EU projektima, uključujući prestižne Horizon projekte, što doprinosi njegovoj prepoznatljivosti ne samo na domaćoj, nego i na europskoj razini.

Upravo u sklopu projektnih aktivnosti Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, u siječnju 2024. godine započela je provedba projekta “EkonInfoChecker – Uspostava novog, neovisnog provjeravatelja informacija na Ekonomskom fakultetu u Rijeci” čije su glavne aktivnosti uspostava novog, neovisnog provjeravatelja točnosti informacija na Ekonomskom fakultetu u Rijeci, edukacijska i istraživačka aktivnost, stvaranje medijskih sadržaja koji doprinose borbi protiv dezinformacija i osvještavanju javnosti o problemu dezinformacija. Obzirom da je projekt fokusiran na provjeru točnosti informacija usmjerenih na vijesti povezane s gospodarskim sektorom, projekt obuhvaća provjeru informacija vezanih uz širok spektar aktualnih tema od općeg društvenog interesa. Osnovni cilj samog projekta je podizanje svijesti o opasnostima dezinformacija u gospodarskom okruženju kroz poticanje suradnje između medija, akademske zajednice i dionika iz gospodarskog sektora u svrhu kreiranja okruženja u kojem se istinitost informacija cijeni i promiče. Ekonomski fakultet u Rijeci samostalni je proveditelj projekta “EkonInfoChecker” u okviru javnog poziva Nacionalnog plana oporavka i otpornosti mjere “Uspostava provjere medijskih činjenica i sustava javne objave podataka”, dok su nositelji mjere Ministarstvo kulture i medija te Agencija za elektroničke medije.

Projekt “EkonInfoChecker – Uspostava novog, neovisnog provjeravatelja informacija na Ekonomskom fakultetu u Rijeci” će se provoditi u trajanju od 23 mjeseca. Do kraja 2025. godine provest će se brojne projektne aktivnosti, poput uspostave novog, neovisnog provjeravatelja točnosti informacija na Ekonomskom fakultetu u Rijeci, edukacijskih i istraživačkih aktivnosti te stvaranja medijskih sadržaja koji doprinose borbi protiv dezinformacija i osvještavanju javnosti o problemu dezinformacija. U većini projektnih aktivnosti bit će uključen i veliki broj studenata Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci koji će provjeravati točnost informacija pod mentorstvom članova projektnog tima.

Jedan od ciljeva EkonInfoChecker projekta je napisati Etički kodeks kojim će biti definirana politika ispravaka usklađena sa zahtjevima Kodeksa principa Međunarodne mreže za provjeravanje činjenica (IFCN Code of Principles) i Europskog kodeksa standarda za nezavisne organizacije za provjeru činjenica Europske mreže organizacija za provjeru činjenica (Code of Standards – European Fact-Checking Standards Network (EFCSN)).

Kodeks principa Međunarodne mreže za provjeravanje činjenica namijenjen je organizacijama koje redovito objavljuju izvješća o točnosti izjava javnih osoba, glavnih institucija i drugih široko rasprostranjenih tvrdnji od interesa za društvo.

Europski kodeks standarda za nezavisne organizacije za provjeru činjenica predstavlja skup kriterija koji su napravljeni s ciljem pridržavanja najviših standarda metodologije, postizanja transparentnosti i pridržavanja etičkih načela prilikom provjere činjenica i informacija, a sve u cilju pravilnog informiranja javnosti.

Ovaj Etički kodeks je u skladu s navedenim Kodeksom principa i Europskim kodeksom.

2. METODOLOGIJA PROVJERE ČINJENICA

Provjera činjenica temelji se na načelima transparentnosti, profesionalnosti i predanosti najvišim standardima provjere činjeničnih informacija. Cilj je pružiti točne, nepristrane i lako provjerljive informacije, čime se jača povjerenje između čitatelja i kreatora vijesti te se potiče odgovorno informiranje. Kako bi se osigurala konzistentnost i visoka kvaliteta, metodologija provjere činjenica redovito se mora revidirati i usklađivati s najboljim međunarodnim praksama.

2.1. Koraci u provjeri činjenica

Kako bi se osiguralo da su sve provjere provedene sustavno i u skladu s najvišim standardima, potrebno je pratiti sljedeće:

1. Identifikacija činjenica za provjeru

- Odabiru se one činjenice u području javnog interesa, a koje imaju potencijal za širenje dezinformacija ili mogu značajno utjecati na društvene procese.
- Prioritet se daje činjenicama koje dolaze iz relevantnih izvora te onima koje imaju veliki doseg u medijima i na društvenim mrežama. Treba izbjegavati izvore s malim dosegom, a kojih je brojčano sve više.

2. Prikupljanje informacija / dokaza

- Provjerava se izvor tvrdnje, uključujući kontekst i namjeru (primjerice, prati li naslov napisani tekst).
- Prikupljaju se primarni i sekundarni podaci iz pouzdanih izvora (znanstvene studije, analize relevantnih institucija, podaci iz relevantnih baza podataka kao što su Eurostat, Svjetska banka, OECD, DZS te ostalo).
- Ključne karakteristike kvalitetnih izvora uključuju sljedeće:
 1. Blizina (engl. *proximity*): Koliko je izvor informacija „blizu“ primarnih podataka (primjerice, ekonomska izvješća su „udaljenija“ od primarnih izvora podataka u odnosu na Državni zavod za statistiku koji direktno skuplja i objavljuje podatke).
 2. Stručnost (engl. *expertise*): Autori s kredibilnim obrazovanjem i iskustvom (primjerice, analiza profesora s prestižnog sveučilišta).

3. Rigoroznost (engl. *rigour*): Metodološki precizno prikupljeni podaci (primjerice, razlike u metodologijama anketiranja i stopama odgovora mogu otežati točno uspoređivanje podataka između različitih regija ili vremenskih razdoblja).
4. Transparentnost (engl. *transparency*): Jasna metodologija i dostupnost sirovih podataka (primjerice, vladino izvješće koje uključuje detaljnu metodologiju te je javno dostupno omogućuje drugim ekonomistima da pregledaju i potvrde nalaze).
5. Pouzdanost (engl. *reliability*): Dugoročna dosljednost i povjerenje u izvor (primjerice, Hrvatska narodna banka već više od 15 godina objavljuje godišnja izvješća o financijskoj stabilnosti zemlje pružajući time dugogodišnji kontinuitet, dosljednost i pouzdanost).

3. Analiza i evaluacija tvrdnji

- Proučavaju se činjenice napisane u tekstu s onima dobivenim nakon prikupljanja podataka iz pouzdanih izvora.
- Koriste se uobičajene znanstvene metode, standardizirani alati za analizu podataka i vizualizaciju te se prate smjernice kako bi se osigurala objektivnost.

4. Izrada provjerenog teksta (pisanje i prezentacija zaključaka)

- Članci ili izvješća strukturirani su u tri dijela:
 1. Uvod: Predstavljanje tvrdnje i konteksta.
 2. Analiza dokaza: Prikaz rezultata istraživanja uz jasno navođenje izvora.
 3. Zaključak ili presuda: Kategorizacija tvrdnje, primjerice kao istinite, djelomično istinite, neistinite ili slično.

5. Revizija i verifikacija

- Sve analize prolaze dvostruku recenziju radi provjere točnosti, nepristranosti i pridržavanja standarda.
- Uvode se ispravci ili ažuriranja u slučaju otkrivanja novih informacija ili grešaka.

6. Objava teksta

- Rezultati provjera činjenica objavljuju se na način koji je razumljiv javnosti.
- Transparentno se navode ograničenja analiziranog teksta kako bi se u potpunosti izbjegla pristranost.

2.2. Kriteriji za odabir tema

Teme se odabiru prema sljedećim kriterijima:

- Utjecaj teme na širu zajednicu ili specifične društvene skupine, osobito kada može izazvati značajne društvene ili ekonomske posljedice.
- Potencijal teme da nanese štetu zajednici.
- Potreba za provjerom tvrdnji, bilo da dolaze iz uglednih izvora ili iz potencijalno sumnjivih izvora s velikim dosegom.
- Teme koje su već bile predmet interesa, ali su ostale nedovoljno razjašnjene ili zahtijevaju dodatno pojašnjenje u svjetlu novih okolnosti i dostupnih podataka.
- Pružanje doprinosa smanjenju utjecaja dezinformacija i lažnih tvrdnji u društvu.

3. POLITIKA ISPRAVAKA

U procesu provjere činjenica moguća je objava netočnih informacija, shodno tome je potrebno pravovremeno reagirati i izmijeniti uočenu netočnu tvrdnju ili informaciju.

Ispod svakog objavljenog sadržaja treba navesti e-mail kontakt na koji se mogu prijaviti uočene pogreške.

Ako se radi o izmjeni smisla i sadržaja ranije iznesenih tvrdnji, nužno je prilikom objave ispravka naglasiti da se radi o ispravku ranije objavljenih informacija i činjenica koje su bile neistinite. Sadržaj s ispravcima potrebno je distribuirati na jednak način kao što je distribuiran izvornik.

U slučajevima u kojima se isključivo radi o ispravku kojim se ne utječe na smisao i sadržaj ranije iznesenih tvrdnji (na primjer, ispravak pravopisnih i gramatičkih grešaka), nije potrebno zasebno navoditi da se radi o ispravci ranije objavljenih informacija.

Voditi internu evidenciju o svim napravljenim ispravcima te barem jednom godišnje procijeniti je li potrebno revidirati postojeću metodologiju s ciljem izbjegavanja istih i sličnih pogrešaka u budućnosti.

Politiku ispravaka učiniti lako dostupnom na web stranici.

4. FINANCIJSKA TRANSPARENTNOST I SUKOB INTERESA

Projekt EkonInfoChecker utemeljen je na načelima transparentnosti, odgovornosti i etičke dosljednosti čime se doprinosi izgradnji povjerenja javnosti putem jasnog prikaza financijskih izvora i smjernica za izbjegavanje sukoba interesa. Cilj ovog poglavlja je jasno definirati smjernice za izbjegavanje sukoba interesa i osigurati javno povjerenje kroz transparentno prikazivanje financijskih izvora. U nastavku se definiraju načela koja svi članovi projekta moraju poštivati.

4.1. Financijska transparentnost i izvori financiranja

Transparentno prikazivanje financijskih izvora i odgovorno upravljanje financijama predstavlja osnovu za osiguranje vjerodostojnosti projekta EkonInfoChecker prema javnosti i relevantnim dionicima.

Projekt EkonInfoChecker obvezuje se javno prikazivati izvore financiranja kako bi se omogućio potpuni uvid u financijsku osnovu i potencijalne vanjske utjecaje. Transparentno navođenje izvora financiranja omogućuje uvid u eventualne poveznice između istraživačkog tima i financijskih dionika te osigurava nepristranost i odgovornost u donošenju zaključaka na temelju provjerenih činjenica. Time se osigurava potpuna jasnoća o ulozi svakog donatora ili sponzora te se transparentno prikazuju namjenska sredstva koja podupiru aktivnosti provjere činjenica i istraživanja.

Sukladno Europskom kodeksu potrebno je jasno naznačiti sljedeće podatke:

- Popis svih izvora financiranja koji čine više od 5 % godišnjeg prihoda projekta ili su viši od 5.000 eura, uz navođenje specifične namjene svakog financijskog doprinosa.
- Popis prihoda od državnih institucija, privatnih donacija, sponzorstava i ostalih izvora financijske potpore, uz napomenu da oni nemaju utjecaj na metodologiju, zaključke i uredničku neovisnost projekta.

4.2. Sukob interesa

U cilju očuvanja vjerodostojnosti i nepristranosti, EkonInfoChecker definira smjernice za izbjegavanje sukoba interesa, uključujući osobne, financijske i profesionalne aspekte. Projekt uspostavlja mehanizme za identifikaciju i upravljanje sukobima interesa s ciljem sprečavanja rizika utjecaja osobnih interesa na nepristranost istraživanja.

4.2.1 Osobni i profesionalni interesi

Članovi projekta obvezni su prijaviti voditelju projekta svaki osobni i profesionalni interes koji bi mogao utjecati na njihovu nepristranost u obavljanju zadataka.

Smjernice za izbjegavanje osobnih i profesionalnih sukoba interesa uključuju sljedeće:

- Obvezu prijave svih profesionalnih angažmana koji bi mogli utjecati na objektivnost procjena i istraživanja.
- Prijavu svih članstava u stručnim i političkim organizacijama koje bi mogle izazvati percepciju pristranosti u javnosti.

4.2.2 Financijski interesi

Članovi projekta moraju izbjegavati situacije u kojima bi mogli ostvariti financijsku korist vezanu uz istraživačke aktivnosti i rezultate provjere.

Smjernice za izbjegavanje financijskih interesa uključuju sljedeće:

- Obvezna je prijava svakog financijskog angažmana koji bi mogao imati utjecaj na rad pojedinaca u timu.
- Zabranjeno je primanje darova, naknada ili drugih oblika kompenzacije od trećih strana koje bi mogle kompromitirati nepristranost projekta.

Članovi projekta obvezni su prijaviti sve potencijalne sukobe interesa vezane uz financijske angažmane kako bi se osigurala dosljednost etičkim načelima.

4.2.3 Prijava i upravljanje sukobima interesa

U skladu s principima Europske mreže za provjeru činjenica, projekt uspostavlja procedure za prijavu i procjenu sukoba interesa.

Sustav prijavljivanja sukoba interesa uključuje sljedeće:

- Obvezno prijavljivanje svih potencijalnih sukoba interesa voditeljici projekta, koja će poduzeti odgovarajuće mjere za smanjenje rizika.
- Izbjegavanje uključenosti u istraživačke aktivnosti gdje postoji sukob interesa koji bi mogao utjecati na nepristranost rezultata.

4.3. Transparentnost rada i odgovornost prema javnosti

Kako bi osigurao vjerodostojnost i povjerenje javnosti, projekt EkonInfoChecker osigurava javnu dostupnost o članovima projektnog tima.

4.4. Pristup informacijama i komunikacija s javnošću

U svrhu osiguravanja odgovornosti prema javnosti, projekt omogućuje kanale za komunikaciju (e-mail i društvene mreže) putem kojih korisnici mogu predložiti teme za provjeru činjenica te izraziti svoje stavove o radu projekta.

5. POLITIČKA NEUTRALNOST I NEPRISTRANOST

Provjera činjenica mora biti vođena principima nepristranosti, bez obzira na političku, društvenu ili ideološku pozadinu tvrdnje. Odsustvo navedenog predstavlja ozbiljan problem te utječe na vjerodostojnost samog procesa provjere činjenica. Nedostatak nepristranosti može se koristiti kao argument za diskreditaciju osoba koje provjeravaju činjenice. Nepristranost činjenica i vijesti, bez obzira na izvor iz kojih dolaze, u polariziranom svijetu društvenih medija nije općepoznata stvar. Zbog toga je potrebno s još više angažmana voditi se načelima nepristranosti i neutralnosti u procesu provjere činjenica.

U rječnicima i leksičkim bazama podataka nepristranost se definira kao normativno načelo, ne uzimajući u obzir domenu. Rječnik engleskog jezika (Cambridge English dictionary), na primjer, definira nepristranost kao "*činjenicu nepodržavanja nijedne strane uključene u razmjenu različitih ili suprotnih pogleda*". Navedeno označava da se provjera činjenica mora temeljiti na objektivnim načelima, naravno uz pridržavanje najviših profesionalnih standarda, pri čemu se ne zauzima ili ne priklanja niti jednom diskursu, narativu, ideološkim vrijednostima ili svjetonazoru. Također, osobe koje provjeravaju činjenice trebaju biti samostalne, odnosno nepristrane u odnosu na bilo koju političku ili drugu organizaciju, tijela državne, regionalne ili lokalne vlasti te društvenog uređenja bez obzira jesu li navedeni subjekti predmet interesa provjeravatelja ili nisu.

Provjera činjenica je proces koji u konačnici ima za cilj provjeriti i potvrditi prihvaćanje određene interpretacije događaja. Drugim riječima, provjera činjenica je proces donošenja odluka koji treba biti kontinuirano komuniciran sa širom zajednicom kako bi se mogao izgraditi odnos povjerenja između čitatelja i osobe koja provjerava činjenice.

Zaključno, uz nepristranost i neutralnost u procesu provjere činjenica potrebno je osigurati da se proces odvija temeljem objektivnosti, točnosti, pravednosti, neovisnosti i ravnoteže.